

FANEBÆRERENS DRØM

ET ROMERSK RELIEF I GLYPTOTEKET

Patrick Kragelund

Torresin hørte til de lærere, der kom, så og sejrede. På sæt og vis var han forklaringen på, hvorfor latin i næsten hele Vesteuropa fortrængte de lokale tungemål. Hvis de indfødte ville tale med Cæsars tropper, var de simpelthen nødt til at lære sig stovlelandets sprog - ellers ingen samtale og intet af det, der deraf følger.

Som en lille minderune fra en af de nordboer, som han i mange samtaler gennem årene inspirerede, her derfor historien om en hidtil upåagtet romer, der også fandt vej til Danmark, og som i dag kan beses i Glyptotekets samlinger. (Fig. 1).¹

Engang i andet århundrede efter Kristus lod en fyr ved navn Aulus Cocceius Eros sig selv portrættere på et relief, der blev givet som en offergave til guden Silvanus. Relieffet er altså et såkaldt *ex voto* (d.v.s. "givet på grund af et helligt løfte"). Det blev købt i Rom i 1896 af Glyptotekets agent, Werner Helbig, og har siden da tilhørt

1 Artiklen indgår i en igangværende undersøgelse af fejl- eller uudgivne antikke indskrifter i danske samlinger; cf. P. Kragelund, "Rostgaard, Fabretti and some Paper Impressions of Greek and Roman Inscriptions in the Danish Royal Library", *Analecta Romana* 29 (2003) 155-173; "The Latin Inscriptions in the Ny Carlsberg Glyptotek: Old Provenances, New Readings", *Analecta Romana* 31 (2005) 37-58; "A Dedication to Silvanus (CIL VI.36827) in the Ny Carlsberg Glyptotek", *Classica et Mediaevalia* 56 (2005) 211-224 og "Livy, the Savelli and a *Domitian/Nerva* in the Ny Carlsberg Glyptotek", *Journal of the History of Collections* 18 (Oxford 2006) 1-7. Tak til museumsinspektørerne Claus Grønne, Jan Stubbe Østergaard og Mette Moltesen, der har hjulpet og bidraget med oplysninger.

Forkortelser:

AE = *L'Année épigraphique* (Paris 1888 -)

CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum* (Berlin 1863 -)

Speidel (1965) = M.P. Speidel, *Die Equites Singulares Augusti. Begleittruppe der römischen Kaiser des zweiten und dritten Jahrhunderts* (Bonn 1965)

Speidel (1994) = id., *Die Denkmäler der Kaiserreiter. Equites singulares Augusti* (Köln 1994)

Speidel (1995) = id., *Riding for Caesar. The Roman emperor's horseguard* (London 1995).

museet.² Om billedstelen oplyses det, at de nærmere fundomstændigheder er ukendte - men dette er ikke korrekt.

Faktisk blev både indskrift og stele publiceret af den franske arkæolog Maurice Besnier allerede i 1897: den var fundet i Rom i sommeren 1896 "tæt ved pladsen ved Laterankirken".³

Det samme meddelte Werner Helbig Glyptotekets stifter, brygger Carl Jacobsen, da stelen i sommeren 1896 - altså kort efter, at den var fundet - blev købt og ekspederet videre til København. I et brev fra 29. juli 1896, hvori Helbig opregner en række indkøb til i alt godt 2.000 lire, fortæller han videre, at han hos kunsthandleren Borghi har købt "et lille monument ... hvis betydning mere er af antikvarisk karakter, nemlig en stele fundet ved S. Giovanni in Laterano med en votivgave opstillet af en Tabularius (en felttegnsbærer) ved Equites singulares (hestegarden). Pris 100 lire".⁴

Helbigs afskrift af indskriften citeres så endelig i et bind fra 1933 af standardværket om de romerske indskrifter, *Corpus Inscriptionum Latinarum*. Her anføres både Besniers og Helbigs oplysninger om relieffets herkomst: "fundet nær Laterankirken".⁵

Det er - som Helbig og Besnier straks indså - denne fundkontekst, der røber, at den, der havde opstillet relieffet, ikke var hvem som helst. Ikke en soldat i provinsen, eller i hjælpetropperne, men i en kejserlig elite enhed.⁶

2 Ny Carlsberg Glyptotek, I.N. 1534. F. Poulsen (red.), *Catalogue of Ancient Sculpture in the Ny Carlsberg Glyptotek* (Kbh. 1951) nr. 811 og J. Stubbe Østergaard (red.), *Katalog, Romerske Kejsertid, Ny Carlsberg Glyptotek* (Kbh. 1996) nr. 5.

3 M. Besnier, "Note sur une inscription inédite trouvée à Rome", *Mélanges d'archéologie et d'histoire de l'École française de Rome* 17 (1897) 145-151. Den var fundet (145) "l'été dernier" (altså 1896) "près de la place Saint-Jean-de-Lateran". Publikationen i *L'Année Épigraphique* (Paris 1897) nr. 120 tilføjer intet nyt.

4 Brevet fra Helbig findes i Glyptotekets arkiv. Tak til Mette Moltesen, der henviste til brevet og har lånt mig sin afskrift. Den citerede passus lyder: "ein kleines Denkmal ... dessen Bedeutung mehr antiquarischer Art ist, nämlich die bei S. Giovanni in Laterano gefundene Basis eines von einem Tabularius (Standartenträger) des Equites singulares (Gardereiter) gestifteten Weihgeschenkes. Preis 100 Lire.". Helbig forsætter med en beskrivelse af relieffet, afskrift af indskriften og udlægning af titlen "Tabularius" (s. note 7).

5 I *Corpus Inscriptionum Latinarum* VI.4 (Berlin 1933) nr. 36827 henvises til Besnier (note 3) og det anføres, at der er tale om en "marmorstele fundet nær Laterankirken. Helbig har set den i et privat hjem. Helbig nedfæstede indskriften og gav den til mig" (*basis marmorea reperta prope S. Ioannis in Laterano. In aedibus privatis vidit Helbig. Descripsit Helbig nobisque dedit*). Det nævnes ikke - og udgiveren M. Bang vidste måske heller ikke - at stelen var endt i København. Helbig kan have givet udgiveren af *CIL* sin afskrift, endnu inden stelen var solgt til Glyptoteket.

6 Ligesom Helbig konkluderede Besnier (note 3) 147, at Eros var medlem af hestegarden.

Han er afbildet på billedstelens forside og hed, som indskriften siger, Aulus Cocceius Eros. Ud fra fundstedet og hans fane kan det udledes, at han var vexillarius,⁷ dvs. fanebærer i kejserens hestegarde, de såkaldte equites singulares Augusti.⁸

Gardens to kaserne lå begge "tæt på (pladsen ved) Lateran-kirken", hvilket er, hvad der oplyses om fundstedet (Fig. 2); den "gamle kaserne" (*castra priora*), som synes anlagt af Trajan, lå umiddelbart nord for pladsen, mens ruinerne af den "nye kaserne" (*castra nova*), der efterfølgende blev anlagt af Septimius Severus omkring år 197 e. Kr., da Garden blev fordoblet til i alt 2.000 ryttere, er fundet under selve Laterankirkens hovedskib.⁹ Fra hele dette store område, under kirken, i ruinerne af kasernen nord for pladsen og videre rundt omkring er der fundet indskrifter, der belyser Gardens historie.¹⁰

Uvist hvorfor er det imidlertid gået i glemmebogen, at Glyptotekets relief er en del af dette store fund. Fundet af Gardens kaserne og helligdom er fortsat en af de rigeste religionshistoriske kilder til kulten i den romerske hær.¹¹ Hertil kommer, at garden spiller en stor rolle i romersk militærhistorie fra Trajan til Konstantin. At bære Gardens *vexillum* var øjensynlig en særlig ære. Postens prestige fremgår tydeligt af de bevarede monumenter.¹² Alligevel er Glyptotekets billedstele almindeligvis blevet overset, selv i det nye standardværk, Michael P. Speidels fremragende *Die Denkmäler der Kaiserreiter. Equites singulares Augusti* (Köln 1994).

7 Helbigs "Tabularius" er en huskefejl. I brevet til Jacobsen (note 4) citerer han - efter hukommelsen - en notits af G. Gatti et eller andet sted i tidsskriftet *Bulletino Comunale* (han mente (1891) 287-288), om at Garden havde en befalingsmand kaldet en *tabularius*. Men en *tabularius* er en skriver, mens det, som Gatti diskuterer, er en såkaldt *tablifer* (en "skiltebærer"), hvilket var et embede i Garden: *CIL* VI.31152; 31164; 31185. Besnier (note 3) 149 opfatter Eros som en sådan *tablifer*, han følges af *CIL* udgiveren Bang, der i publikationen af indskriften (VI.36827) omtaler fanen som en *tabula* ("et skilt"). Det samme gør Helbig i brevet til Jacobsen (note 4). Men faktisk er det en *vexillum*: note 18.

8 Om Garden, se grundlæggende Speidel (1965) og (1994) - sidstnævnte med samlet publikation af alle de da kendte indskrifter - samt den sammenfattende Speidel (1995).

9 Om kaserne se Speidel (1995) 126 ff. og G. Buzzetti, "Castra equitum singularium": E.M. Steinby (ed.) *LTUR* I (Roma 1993) 246 ff.

10 Speidel (1994) giver en samlet publikation (med mønstergyldig introduktion) af indskrifterne fundet i de to kaserne. Hertil er siden kommet *CIL* VI 40671 (dedikation til Severus og Caracalla fra ca. 211); 40715 (til Diocletian) og 40720 (til Maximian) - alle fra under Laterankirken, d.v.s. fra den nye kaserne.

11 Til de klassiske arbejder af A. von Domaszewski, *Die Fahnen im römischen Heere* (1885) og *Die Religion des römischen Heeres* (1895) som begge er genudgivet Darmstadt 1972, kommer nu E. Birley, *The Roman Army. Papers 1926-1986* (Amsterdam 1988).

12 Speidel (1965) 38-39 argumenterer overbevisende for, at der i Garden kun var én *vexillarius* - hvilket tydeligvis var et vigtigt embede i Garden: *CIL* VI.226 er en meget stor og kostbar dedikation til Herkules fra en *vexillarius* fundet 1733 i *castra nova* under Laterankirken; den største af hundredvis af bevarede ryttergravsten (*CIL* VI.3253 = Speidel (1994) nr. 114) er opsat af en *vexillarius*; en anden, som kendes fra flere gravsten, nævnes på VI.3203 (= Speidel (1994) nr. 326).

Omvendt er der på den anden side publikationer, der nok kender billedstelens indskrift og *dens* herkomst, men som ikke ved, at stelen stadig er bevaret og kan studeres - hvilket er et alvorligt handicap i diskussionen af dens ikonografi, datering og betydning.¹³

En relancering er derfor på sin plads. Om relieffets fundsted har der ikke kunnet findes supplerende oplysninger, men Gardens tilstedevær i området omkring Lateranpladsen fra Trajan til Konstantin er veldokumenteret. Stelen, der har en fordybning foroven, har formentlig båret en offergave eller - som i andre dedikationer til Silvanus - en marmor- eller metalstatuette af guden. Tilbage er soklen, med dedikation og relief - ikke af Silvanus (hvad der forekommer), men af Eros, der kraftfuld fylder hele billednichen.¹⁴

Fanebærerens dragt følger det i 2. årh. gængse skema for denne type militære, med en kortærmet tunika, derover en kappe og små støvler (*caligae*) snøret op om anklerner; at dømme efter de bare ben bærer han - igen som vanligt i perioden - korte bukser.¹⁵ Den markante skrårem fra hans højre skulder ned til venstre side er i sammenhængen usædvanlig; måske er den til et sværd - eller til felttegnet, der netop blev båret til venstre.¹⁶ Indskriften nævner ikke hans rang (hvad der i disse dedikationer ikke er enestående).¹⁷ Her overflødiggøres ordene så til og med af det visuelle: hans fane (*vexillum*) med de karakteristiske kvaster forneden.¹⁸ Alle har vidst, at dette var en fanebærer.

13 E. Schraudolph, *Römische Götterweibungen mit Reliefschmück aus Italien: Altäre, Basen und Reliefs* (Heidelberg 1993) 188, der kender stelen fra Besnier (note 3) og *CIL*, opfører den som "muligvis tabt" ("Verschollen?"). H. Solin, *Die Griechischen Personennamen in Rom I* (Berlin, New York 2003²) 360 anfører, at Eros sociale status er ukendt (*ignotus*). Men soldater var frie.

14 Romerske dedikanter er generelt mere tilbageholdende end græske med at portrættere sig selv; blandt dedikationerne til Silvanus er dette den eneste, der ikke viser guden, men kun dedikanten: Schraudolph (note 13) 79 ff. hvilket kunne antyde, at votivgaven var en statuette, f.eks. i bronze, af Silvanus. Jfr. *CIL* VI.663 = XIV.3456, hvor Silvanus - "på grund af en drøm" - modtager "et billede og en sokkel" (SIG(num) CVM BASE); tilsvarende får han i *AE* (1932) 69 SIGNVM CVM BASI.

15 Speidel (1994) 8-9.

16 Skråremmen hører ikke til rytternes vanlige udstyr. Speidel (1994) 9 hævder, at rytterne i 2. årh. bar sværdet på deres højre og i 3. årh på deres venstre side, men hans henvisninger støtter ikke fuldt ud påstanden. Og det bevarede billedmateriale (jfr. Speidel (1965) 84) synes for begrænset til så kategorisk en opdeling.

17 Jfr. *CIL* VI.31169 (ligeledes fra den gamle lejr) der også kun nævner dedikantens navn.

18 Således, med rette, Poulsen (note 2) nr. 811, Schraudolph (note 13) 188 og Stubbe Østergaard (note 2) nr. 5; følgelig er Eros en *vexillarius*. Om postens betydning se note 12.

Fanebærerens navn er et mix af to romerske (Aulus Cocceius) og et græsk (Eros). Det sidste viser, at han - som vist alle Gardens ryttere - var af fremmed herkomst. Rytterne rekrutteredes fra de barbariske folkeslag i Nordtyskland, Mellemeuropa, Makedonien og Bulgarien, som var rige på gode ryttere. Når de blev hvervet, var det almindeligt, at de antog kejserens slægtsnavn, velsagtens fordi de fleste ved samme lejlighed fik romersk borgerret og derfor skulle have et romersk navn. Men det var jo en fordel, at deres nye navn samtidig viste, at de helt og aldeles (*singulares*) var kejserens.

Denne skik synes at have taget sin begyndelse straks ved Gardens grundlæggelse under kejser Nerva (96-98 e. Kr.). Efter alt at dømme oprettede Nervas adoptivsøn Trajan Ryttergarden i de få måneder i efteråret og vinteren 97-98 e. Kr., da han endnu var tronarving og mønstrede sine tropper i Rhinlandet og Østrig.

Og da Nervas slægtsnavn var Cocceius, er det umiddelbart fristende at antage, at Aulus *Cocceius* Eros blev rekrutteret af Trajan, måske endda mens Nerva endnu var i live - eller i al fald mens hans navn stadig blev holdt i ære.

Men fornævnet Aulus taler imod. Kejser Nervas fornavn var *Marcus* - og det samme fornavn har hver eneste af de få andre ryttere, der tidligt i 2. årh. vides at have antaget Nervas slægtsnavn.¹⁹

Så Aulus Cocceius Eros hører nok snarere til dem, der førte deres gamle navn med ind i Garden.²⁰

Hans navn giver altså intet solidt holdepunkt for en datering af stelen. Det gør derimod dens stil og indskrift. Ikke entydigt, men dog med stærke argumenter til fordel for en datering i første halvdel af 2. årh. - måske endda så tidligt som til kejser Hadrians regeringstid (117-138).²¹ Hvis det sidste er korrekt, var Eros en af dem, som Trajan rekrutterede, måske under krigen i Dakien, hvor Garden - som det fremgår af reliefferne på Trajansøjlen - spillede en fremtrædende rolle.

19 To med navnet Cocceius hjemsendes i 132 e. Kr. (*CIL* VI.31140), én i 133 (VI.31141), tre i 142 (VI.31150). Til sammenligning hjemsendes der alene i 132 e. Kr. 38 ryttere, som bærer Trajans slægtsnavn Ulpus. De tre sidstnævnte Cocceii blev, som indskriften siger, rekrutteret i Trajans sidste regeringsår, 117 e. Kr. Efter 142 e. Kr. kendes der ingen garder med navnet Cocceius, men bemærk tribunen, d.v.s. en af deres øverstbefalende, Cocceius Crispus i ca. 211: *CIL* VI.40671.

20 Således også Besnier (note 3) 148.

21 Både Besnier (note 3) 145 og Helbig (i brevet til Jacobsen note 4) daterede ud fra soldatens frisur reliefet til tidligt 200-tal, men Poulsen (note 2) nr. 811 følges af Schraubholtz (note 13) 118 og Stubbe Østergaard (note 2) i en datering til 1. halvdel af 2. årh. og måske endda til Hadrians regeringstid. Indskriften, som Solin (note 13) 360 daterer til 2. årh., understøtter sidstnævnte datering.

I alle tilfælde var det under Gardens beskyttelse, at Trajan i efteråret 99 ind i Rom. Her blev rytterne, formentlig straks efter, tildelt en nyoprettet kaserne tæt på nutidens Lateranpalads.

Tjenestetiden varierede, men var i de første årtier i alt godt 27 år. Mange af de rekrutterede havde inden da tjent i en årrække i de såkaldte germanske hjælpetropper. Var man god på en hest, kunne man være heldig at blive udtaget til selve kejsergarden. Da Eros opsatte sit relief, ser han ud til at have været tæt på hjemsendelse.

I Glyptotekets katalog fremhæves det med rette, at billedstøtten er provinsiel i stilen og ligner monumenter fra området langs den romerske Rhingrænse. Men netop i hestegardens kaserne i Rom har sådanne stiltræk ikke været fremmede. Her er der mand til mand både blevet talt græsk, keltisk og germansk; her, midt i Rom, dyrkede man i kasernens helligdom ikke kun romerske guder, men også en keltisk hestegudinde ved navn Epona; på Gardens gravplads uden for Rom er der fundet hundredvis af steler, der fastholder stiltræk, der var gængse i Rhinlandet - og som rytterne altså tog med sig til Rom.²² I dette miljø kan det derfor ikke overraske at finde en billedstele, der har mindelser om relieffer fra Rhinlandets romerske militærforlægninger.

En dedikation til skovens gud Silvanus er i netop denne sammenhæng heller ikke overraskende. Silvanus var - uvist hvorfor - meget populær i romerrigets underklasse, blandt slaver, frigivne og menige soldater (kvinder havde næsten ingen plads i hans kult).²³ Modsat overklassens guder er det påfaldende, så lidt der fortælles om ham af de klassiske digtere. For *deres* læsere var han ikke interessant. Men overalt, hvor der var militærforlægninger, er der tæt med dedikationer til Silvanus.

Også hos rytterne i kejsergarden var Silvanus populær. I 1885 stødte man ved udgravninger tæt på Lateran-pladsen på resterne af den kaserne, som Trajan anlagde (og hvor Eros efter al sandsynlighed boede). Her fandt man, hvad der tydeligvis var resterne af kasernens helligdom, med i alt 45 votivaltre og statuebaser (mange med udførlige hjemsendelseslister dækkende perioden fra 118-143 e. Kr.). Også tidligere

²² Om disse forhold se sammenfattende Speidel (1994) 4 f.

²³ P.F. Dorsey, *The Cult of Silvanus* (Leiden 1992) er det moderne hovedværk om kulten. Illustrative kort viser kultens geografiske udbredelse.

var der i området fundet votivgaver fra Gardens mandskab - nu blev det klart hvorfor. Det er i denne kontekst, midt blandt denne enestående mængde af (indtil nu 68) offergaver til kasernens guder, at den hidtil oversete offergave i Glyptoteket har sin rettelige plads.

Mange sådanne gaver er opstillet af taknemmelige ryttere i forbindelse med deres hjemsendelse; nogle få er opstillet af en enkelt rytter, men flertallet af hele årgangen. I den tidligste, fra 118 e. Kr., var offergaven fra mere end hundrede ryttere. En af disse hjemsendelses dedikationer er viet til Silvanus af tyve ryttere (Fig. 3), en anden er viet ham og Gardens Genius af en rytter tilknyttet kasernens helligdom, og på hele tretten hjemsendelsesdedikationer har Silvanus sin faste plads blandt den stadigt voksende række af romerske og fremmede guder, der dyrkedes i kasernen.²⁴ Glyptotekets relief kan nu - som en personlig offergave til Silvanus - føjes til denne markante serie.

Med sin gave er Eros også på anden måde interessant. Påfaldende mange dedikationer til Silvanus er nemlig - ligesom denne - viet til guden "på grund af en drøm" (EX VISO). Faktisk er Silvanus blandt de guder, der i den vestlige, latinsktalende del af imperiet modtog flest offergaver netop "på grund af en drøm".²⁵

Men her som andetsteds er denne dybt personlige motivation beskrevet med en formel, der bekræfter snarere end anfægter det fælles ved denne oplevelse. Der er intet "privat" ved Eros kundgørelse. At han handlede, som han gjorde, "på grund af en drøm", kan ikke have undret nogen. Også fra andre af kasernens beboere kendes denne type stolt og bekestelig vedkenden sig sådanne natlige syner eller guddommelige jærtegn - og det bevarede materiale er efter alt at dømme kun den berømte top af isbjerget.

I rytterkasernens helligdom opsatte en af Eros kolleger, centurionen Gaius Iulius Certus, f.eks. omkring år 143 et alter (Fig. 4) viet til selveste Jupiter "på grund af en drøm" (EX VISO) - måske fordi han nu, med en længe ønsket forfremmelse, drog

24 Dedikationer til Silvanus fra den gamle kaserne: *CIL* VI 31152 = Fig. 3 (kun til Silvanus); 3712 (til Silvanus og Gardens Genius); til Silvanus og andre guder: 31139-31146; 31148-31149; 31174-31175. Speidel (1994) nr. 26 tilføjer den nu sammenføjede *CIL* VI.31157 og 31176 (brudstykker af samme alter).

25 P. Kragelund, "Dreams, Religion and Politics in Republican Rome", *Historia* 50 (2001) 53-95 og W.V. Harris, "Roman opinions about the truthfulness of dreams", *JRS* 93 (2003) 18-34; sidstnævnte (s. 31 n. 84) mener, Silvanus måske er den gud, der i det vestlige Middelhavsområde modtog flest EX VISO dedikationer, men Iuppiter Optimus Maximus er uden tvivl en meget stærk konkurrent.

videre.²⁶ Og en anden rytter, der var blevet forfremmet til centurion i en legion i Germanien, opsatte, vel som minde herom, en (billed?)tavle “på gudernes anvisning”.²⁷

Eros holder sig (mere beskedent?) til den mere folkelige og - også i drømme - langt mere populære Silvanus. Alene fra Rom og omegn kendes næsten tyve sådanne, næsten enslydende dedikationer. Også de nævner kun sjældent, hvad drømmen handlede om. Når en frigiven slave ofrede til Silvanus “på grund af en drøm”, tilføjede han dog et forklarende OB LIBERTATEM (“som tak for frigivelsen”).²⁸

Når en rytter avancerede til den uden tvivl ærefulde post som fanebærer for hele Garden, var han i en slutstilling - og formentlig også tæt på den længe ventede hjemsendelse. Tjenesten ved Garden var lang og hård. På rytternes gravplads, som lå ved kejservillaen kaldet *ad duas lauros* (“ved de to laurbærtræer”) på den antikke via Labicana (nutidens Casilina), fortæller en gravskrift sørgmodigt om en kammerat, der aldrig oplevede at blive hjemsendt.²⁹ Mon ikke Eros var en af de heldige? Og mon ikke det var “hæderfuld hjemsendelse” (indskrifternes HONESTA MISSIONE), som Silvanus engang i drømme havde lovet ham, at han ville opleve? Et løfte som Eros nu med sin gave kvitterede for?

Historien om fanebærerens drøm slutter først godt 150 år senere, i 312 e. Kr., da modkejseren Konstantin i slaget ved den Milviske bro umiddelbart nord for Rom tilførte kejser Maxentius og hans Garde et dræbende nederlag. Hestegarden, der var kejser Maxentius trofaste støtte, blev nu opløst og udslettet.

Om rytternes skæbne kan man kun gisne, men deres gravplads ved kejservillaen uden for Rom blev ryddet, gravstenene knust og genbrugt som fundament for det, der skulle have været den sejrige Konstantins mausoleum og gravkirke. Kejseren blev årtier senere gravlagt i sin nye hovedstad, Konstantinopel, men hans mor

26 *CIL* VI.31159 = Fig. 4 (fundet i den gamle kaserne i 1885); om centurionens karriere se Speidel (1994) nr. 28.

27 *CIL* VI.31169 (fundet i den gamle kaserne i 1885) "EX HOSTENSVM (!) DEORVM".

28 Her følges Dorcey (note 23) 26 note 64, men med et par tilføjelser fra www.epigraphische-datenbank-heidelberg.de: *CIL* VI.598; 609; 637; 651; 659; 663 = XIV.3456 (OB LIBERTATEM); 677; 681; 683; 688; 692; 694; 706; *AE* (1932) 69; (1937) 61; (1971) 31; (1982) 78 og (1983) 711; (1995) 176b; (1995) 181; fra Roms omegn måske også *CIL* XIV.54. Dedikationer som IMPERIO DOMINI SILVANI (*CIL* VI.597) er måske også relevante.

29 *CIL* VI.32808.

Helena forblev tro mod det oprindelige projekt. Rester af hendes vældige mausoleum står der stadig, på den slagne hestegardes sløjfede gravplads.

En lignende skæbne overgik i hvert fald den ene af Gardens kaserner ved Lateranet. Hvor den nye kaserne havde ligget, lod kejseren bygge, hvad der er kristenhedens ældste, for eftertiden normgivende basilika, Laterankirken. Altsammen fordi Konstantin - som han fortalte - havde drømt, at han på sin fane (*vexillum*) skulle sætte Kristi monogram og kors: "I dette tegn skal du sejre".

Også for denne drøm blev der sat et mindesmærke, som - naturligt nok - langt overstråler fanebærerens. På Konstantins triumfbue kan man ikke kun se relieffer, der, som sig hør og bør, foreviger sejren over Maxentius og den kejserlige garde. Men buens indskrift fortæller også - omend i vage vendinger - at sejren skete *INSTINCTU DIVINITATIS* ("ved en guddoms (eller Guddommens?) inspiration").³⁰ Hvorfor ikke ligeud sige, at det var en drøm? Havde denne tradition endnu ikke vundet udbredelse? Eller var en hentydning til en drøm en fremgangsmåde, der var for belastet af den gamle religion? Noget sådant kunne jo enhver sige - fra gardens fanebærer og op. Hvad der her omtaltes, var noget på en gang gammelt og nyt - men det er en helt helt anden historie.

Illustrationer

Fig. 1. Glyptotekets billedstele er af marmor; den måler 57 x 19 x 14-16 cm. Indskriften, der lyder

S S S
A. COCCEIVS
EROS
EX VISO
FECIT

er formet som talløse andre latinske indskrifter af denne type: Først modtager, så giver, og - inden det afsluttende verbum - årsagen. Modtager er her (med en fast dedikations formel): S(ancto) S(ilvano) S(acrum), d.v.s. "et offer til den hellige

³⁰ CIL VI.1139.

Silvanus”, derpå givers navn efterfulgt af den faste “på-grund-af-en-drøm” formular EX VISO (sometider stavet VISV) og til slut et FECIT = “gjorde dette”. Foto: Ny Carlsberg Glyptotek.

Fig. 2. Kort over området omkring Lateranpladsen med angivelse af de kendte rester af de to kaserne for den kejserlige ryttergarde og med den nuværende geografi indtegnet. Nederst Laterankirken (grundlagt umiddelbart efter 312 e. Kr.), under hvis fundamenter ruinerne af den nye kaserne (formentlig grundlagt ca. 197 e. Kr.) kan ses. Lidt nord for pladsen resterne af den gamle kaserne, formentlig fra ca. 99 e. Kr. Den blev afdækket (men ikke systematisk undersøgt) i 1880'erne. Mellem de to kaserne har der formentlig ligget paradeplads og træningsområder. Det er her, Glyptotekets offergave til Silvanus (fig. 1) er fundet.

Fig. 3. En hjemsendelses dedikation viet til Silvanus af i alt tyve ryttere i den kejserlige hestegarde. Altret blev fundet i den gamle kasernes helligdom i 1885. På dets forside omkranser dedikationen et relief med Silvanus og hans uadskillelige hund, på dets sider står navnene (ti og ti) på de tyve ryttere, der blev “hæderfuldt hjemsendt” (jfr. indskriftens HONESTA MISSIONE) af kejser Antoninus Pius den 4. januar 145 e. Kr. Foto: Museo Nazionale i Rom, hvor altret står.

Fig. 4. Alter viet til “Juppiter den bedste og største” (*Juppiter Optimus Maximus* hvilket forkortedes I. O. M.) “på grund af en drøm” (EX VISO). Fundet i den gamle kasernes helligdom i 1885. Fra andre indskrifter kendes Gaius Julius Certus, der har opstillet dette alter, som en af de officerer, der stod for rytternes træning. Nu var han blevet forfremmet til en stilling ved en legion posteret i Dakien (nutidens Rumænien). Foto: Museo Nazionale i Rom, hvor altret står.